

IN MEMORIAM: SVEN GUSTAVSSON

(I. 6. 1938. – 12. 2. 2013.)

Kao iznimno svestran slavist i jezikoslovac, Sven Gustavsson je veći dio svog radnog vijeka proveo na Sveučilištu u Uppsali. Srednju je školu završio je u Örebrou, a nakon odsluženja vojnoga roka upisao se na studij slavistike u Stockholmu. Bio je profesor na katedri za slavistiku u Uppsali gdje se zaposlio 1977. godine te je ondje ostao raditi sljedećih 26 godina. Katedra za slavistiku Sveučilišta u Uppsali poznata je kao najstarija slavistička katedra u Švedskoj koje tradicija seže od 1890. godine kada je bila osnovana. Raspon Gustavssonovih znanstvenih interesa obuhvaćao je različite vidove strukture brojnih slavenskih jezika, književnost te sociolingvističke i jezičnopolitičke analize jezičnih i nacionalnih manjina na prostoru bivše Jugoslavije. Tijekom života objavio je oko 170 naslova, uključujući nekoliko monografija, veći broj uredničkih izdanja, članaka, prijevoda, prikaza i rječnika, a objavljivao je na švedskom, engleskom, ruskom, rusinskom, poljskom, hrvatskom, srpskom, njemačkom i bugarskom.

Među našim je jezikoslovcima ostao zapažen prvenstveno po disertaciji *Accent Paradigms of the Present Tense in South Slavonic: East and Central South Slavonic* koju je objavio 1969. godine. Radi se o djelu iz povijesne akcentologije temeljenom većim dijelom na suvremenom bugarskom, makedonskom, srpskom i hrvatskom jezičnom materijalu koji je prikupio, među ostalim, i na višemjesečnom terenskom radu u Hrvatskoj. Kao razlog za ograničavanje na južnoslavenski dijasistem u svom radu Gustavsson navodi podudarnost rekonstruiranoga akcenatskog sustava analiziranih govora s praslavenskim akcenatskim sustavom, dok bi – kako je sam ustvrdio – dodatna analiza istočnih i zapadnih slavenskih jezika s obzirom na akcentuaciju tek neznatno mogla proširiti znanje o praslavenskome u tom smislu (Gustavsson 1969: 5). Primjenom poredbene metode u mladogramatičarskoj tradiciji, ali i strukturalističkoga pristupa, u disertaciji je prikazao razvoj pojedinih akcenatskih paradigama u većem broju dijalekata na obuhvaćenom zemljopisnom području. Iako je iz pregleda izostavio pojedine specifične slučajeve (što su mu, uz još neke propuste, zamjerali pojedini jezikoslovci), ovaj njegov rad ipak predstavlja znatan doprinos povijesnom jezikoslovlju, dijalektologiji i slavistici općenito.

S vremenom je Gustavsson postupno širio područje svoga znanstvenoga interesa na teme iz ruske sintakse (*Predicative Adjectives with the Copula бытъ in Modern Russian*, 1976), iako su mu književnost i poezija također od rana služile kao vrelo inspiracije. Štoviše, smatrao je da je proučavanje poezije ključno za razumijevanje jezika te stoga nezaobilazan izvor u jezikoslovnim istraživanjima. Od povećeg broja radova koje je posvetio literarnim temama, posebno se ističe analiza Solženjicinova jezika (*Solženicyns språk: En litteraturöversikt och några problem kring adjektivets behandling*, 1971), interpretacije pjesama Wisławe Szymborske, poljske pjesnikinje, književne kritičarke i prevoditeljice, a 1996. godine i dobitnice Nobelove nagrade za književnost (npr. *Interpretacja wiersza "Miniatura średniowieczna" Wisławy Szymborskiej*, 1980; *Wisława Szymborskas dikt "Widok z ziarnkiem piasku"*, 1982) kao i nekoliko književno-jezičnih analiza makedonske i bugarske poezije

te srpskog pjesnika Vaska Pope (npr. *Pesma "Klina" Vaska Pope*, 1975; *Språklig organisation i Vasko Popas "Igre"*, 1976).

Zanimanje za slavenske jezike i govore uvijek je bilo popraćeno Gustavssonovim gorljivim interesom za govornike tih jezika, pripadnike naroda i manjina koji se njima služe što sve svjedoči o njegovoj svijesti o uskoj povezanosti jezika, kulture, religije, politike i identiteta koja u njegovom opusu nikada nije ostala tek kao (neistražen) teorijski koncept, već je uvijek bila jasno artikulirana. U tom je smislu u njegovu znanstvenom radu tijekom života moguće pratiti postupni pomak od suhoparnih strukturalistički orijentiranih jezičnih analiza k sve većem zanimanju, najprije za neke aspekte i pojedince iz slavenskih književnosti, a zatim i za pitanje slavenskih manjina u Švedskoj te kasnije i za čitav niz sociolingvističkih pitanja i problema koji su obilježili područje južne i istočne Europe, odnosno zemalja kojih su jezici bili u žarištu njegova lingvističkoga interesa još od studijskih dana.

Osim što je zaslužan za diseminaciju poznavanja slavenskih jezika i znanja o slavističkim temama općenito, Sven Gustavsson je u sociolingvističkom pogledu znatno doprinio vidljivosti pojedinih etnojezičnih manjina na prostoru bivše Jugoslavije. Temama iz politički usmjerene lingvistike posebno se počeo posvećivati od sedamdesetih godina 20. stoljeća proučavajući obilježja i položaj manjinskih, i to uglavnom slavenskih, jezika u Švedskoj i u slavenskom svijetu. Posebno se važnim smatraju njegova djela o rusinskoj manjini (npr. *Rusinerna i Jugoslavien, deras kultur och och språk*, 1975; *Ruski jazik u Jugoslavii – dijachronija i sinchronija*, 1984; *Between East, West and South Slavic. Rusyn Language Planning*, 1992), iako se bavio i jezičnim pitanjima i drugih manjina (npr. češke u radu *Tschechisch in Jugoslavien. Einige Beobachtungen anhand von Material aus der Zeitung "Jednota"*, 1984), problematiziranjem manjinske politike općenito (npr. *Sociolinguistic Typology of Slavic Minority Languages*, 1998; *Minority rights in the former socialist countries. What could be learnt from that experience?*, 2003) kao i promišljanjima o jezično-političkoj situaciji u pojedinim slavenskim zemljama (npr. *Republiken Makedonien*, 1996; *Byelorussia*, 1997; *Minority policy in Slovenia*, 2007). Upravo ga je zanimanje za pitanja jezične politike usmjerilo i na usku suradnju s Centrom za multietnička istraživanja na Sveučilištu u Uppsali pod okriljem kojega je objavio veći broj radova vezanih upravo za manjinska pitanja. Od kraja osamdesetih godina prošloga stoljeća napisao je čitav niz radova posvećenih pojedinim slavenskim manjinama u Švedskoj (Rusima, Rusinima, Bošnjacima, jugoslavenskim Slovacima, Ukrajinacima, Kašubima) te općenito o slavenskim jezicima u Švedskoj (*Slaviska språk i Sverige*, 1990; *Jugoslaviens minoriteter*, 1990).

U posljednjih se dvadesetak godina u više navrata bavio pitanjima vezanim uz standardizaciju južnoslavenskih jezika (npr. *Standardnojezički projekti u Crnoj Gori upoređeni sa drugim standardnojezičkim projektima u bivšoj Jugoslaviji*, 2008), koncentrirajući se pritom na analizu jezičnih razlika između hrvatskoga i srpskoga (npr. *Kroatiska, serbiska och bosniska i de nya ortografierna*, 1999; *"Serbimer" i kroatiskan – ett språkvetenskapligt och emotionellt problem*, 2000; *Skilnaderna mellan serbiska och kroatiska i Novi Sad-ortografen*, 2001; *O trima "srednjojutnoslavenskim" gramatikama*, 2003). Iznimno važnu monografiju u tom je kontekstu izdao u okviru posljednjeg velikog projekta na kojem je sudjelovao. Radi se o knjizi *Standard Language Differentiation in Bosnia and Herzegovina*:

Grammars, Language Textbooks, Readers (2009), utemeljenoj na analizi školskih udžbenika u BiH, koja je djelomice izrasla iz njegova davnašnjega zanimanja, ne samo za strukturu slavenskih jezika, već i za sociolingvističku situaciju na području gdje se oni govore, iako se djelomice može držati i posljedicom Gustavssonova razmišljanja o raspadu SFRJ, ratu te društvenim i jezičnim promjenama koje su se zbile devedesetih godina prošloga stoljeća.

Iako je bio ponajprije jezikoslovac koji se bavio jezičnom povijesti i analizom slavenskih jezika na svim razinama, od prozodijske do sintaktičke, Gustavsson se osim toga bavio poredbenom slavistikom (npr. *Akcentuacija imperativa v balkanoslavjanskih dialektachm*, 1981; *Akcent i analitizām v balkanoslavjanskite dialekti*, 1986) te je bio vrstan leksikograf (zaslužan, među ostalim, i za dva izdanja švedsko-hrvatskoga rječnika: *Svensk-serbokroatiskt lexikon*, 1985 i *Svensk-kroatiskt lexikon*, 1993).

Bio je član mnogih stručnih društava i organizacija, među ostalim i Kraljevske akademije književnosti, povijesti i starina te osnivač poljsko-švedskih i bugarsko-skandinavskih simpozija, a do kraja 2012. bio je i jedan od glavnih suorganizatora švedsko-srpskoga simpozija koji se naizmjenice održavao u Beogradu i Uppsali. Sven Gustavsson jedan je od osnivača Centra za multietnička istraživanja (današnji Hugo Valentin Centre) na Sveučilištu u Uppsali gdje je proveo i znatan dio svojih istraživanja posljednjih tridesetak godina, a bio je aktivno uključen u rad baltičkoga sveučilišnoga programa, mreže koja okuplja oko 140 sveučilišta u baltičkoj regiji.

Zbog iznimna poznavanja slavenskoga svijeta u pogledu jezika, književnosti i kulture uopće, širokoga raspona tema i interesa kojima se bavio, zbog velikoga zalaganja za promicanje svijesti o slavističkim temama u rodnoj Skandinaviji kao i cijeloživotnoga njegovanja veza s brojnim jezikoslovcima, ali i ostalim pojedincima, u zemljama čijim se jezicima bavio u profesionalnom životu, Sven Gustavsson se ubraja među vodeće skandinavske slaviste, a njegovim su odlaskom slavistička istraživanja ostala znatno osiromašena u Švedskoj i šire.

Lucija Šimičić